

Їван Франко

ДЕУ КАСИМОВИ КАПЦІ

ІВАН ФРАНКО

АБУ КАСИМОВІ КАПЦІ

НЮ-ІОРК

1955

ІВАН ФРАНКО

• 15. 8. 1856. † 23. 5. 1916.

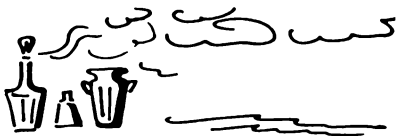
ХТО ТАКИЙ БУВ КАСИМ І ЯК ВИГЛЯДАЛИ ЙОГО КАПЦІ

У Багдаді, славнім місті,
Тому літ не сто, не двісті,
Як халіфи *) ще жили,
Був вдовець, стара катряга,
Та такий вам скупиндряга,
Що шукать по всій землі.

Хоч багатий був, як рідко,
То ходив брудний, як дідько,
І обдертий, як жебрак:
Сорочище чорна, груба,
Ледви руб держиться руба,
А штанищі, мов райтак. **)

Лисину замість турбаца ***)
Обвивала шмата драна,
Ветха — й кольору не знать;
Плащ — верета-перетика,
Шпилька з терня, пояс з лика
Хоч у просо, шпаки гнать.

³⁾ Халіфами звались магомеданські володарі, що були разом царями і головами церкв.

Звався лід той Абу Касим,
Був купець собі, не блазень,
Пахощами торгував.
Як по місті йшов часами,
Всякий люд за ним юрбами
Біг і дивом дивував.

Та найбільше всіх уваги
У старого скупиндряги
Мого капці знай тягли:
Але капці ж бо то, капці!
Що мабуть ще дідьчій бабці
Шлюбним обувом були.

Звідки Абу Касим взяв їх,
Кілько літ уже вживав їх,
Цього не затамив світ;
Знали лиш шевці багдадські,
Що ті капці чудернацькі
Латали вже з десять літ.

* *) Райтак — решето з великими дірками.

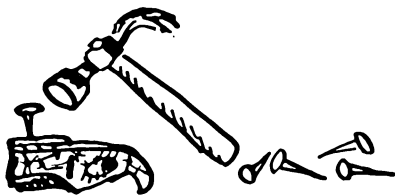
** *) Завій, який Араби носять на головах замість шапки.

Ноевий ковчег — я певен —
Стілько лат не мав і бремен,
Що ті капці-шляпаки;
Подабали на колоду,
А тяжкі були до ходу,
Наче проса два мішки.

Тож то мир увесь зглядався,
Як в них Касим прокрадався
Вулицями на базар,
Як потів бідак і сапав,
Ноги тяг, що ледви шлапав,
Мов за кару кайданяр.

Капці тії так всі знали,
Так їх часто споминали,
Що прислів'ям 'стались вмиць:
Як тяжке щось мав хто в гад-
ці:
“Це як Касимові капці,
Цього я не втну зробити.”

Що там прищіпок без міри!
Що там дратви, що там шкіри
Шевські руки уплели!
Десять раз підшви клали,
До старих нові шпиляли,
Щоб міцнішії були.

А під десять шкір тих, братку,
Абу Касим на остатку
Цвяхів густо сам набив,
Тай то цвяхів з головками,
Мов цибулі з чесниками, —
На уряд коваль зробив.

І обцаси ¹⁾ тож незгірші:
Мов копита що найширші.
Отакий лишали слід;
Пришви дубельтово шиті
Пришви були латками вкриті,
Наче дуб, корявий дід.

¹⁾ обцаси==закаблуки..

Слухайте ж, як доля ньенька
Тими капцями злегенька
Скоботать його взяла,
Поки всі гідкі й болющі
Злих привичок шкаралющі
Потрощила й розмела.

II

ЯК АБУ КАСИМ НА ЛІЦИТАЦІЇ КУПИВ
СОБІ БІДУ

Раз базаром Абу Касим
В день торговий ледви лазив,
В своїх капцях ноги тяг,
На торгу він знай пильнує!
Тут продасть, там знов купує,
Все снуєсь по вулицях.

В тім забили барабани
І валить народ юрбами
Там, де возний судовий
Став на бочку й викрикає:
"Хто охоту й гроші має,
Най іде в базар новий!

“У базарі, добрі люди,
Ліпитац'я зараз буде!
Там купець є Бен Омар;
Пахощами він торгує, —
От у нього лщит'є
Суд за довг увесь товар.”

Мусульмани теє чують,
Ті жаліють, ті кепкують,
Та ніхто не поспіша.
“Пахощі, це бабське діло!
Нам на те, щоб грішне тіло
Прокормить, нема гроша!”

Та один лиш Абу Касим
Вчувши це аж скочив разом
Мов підріс і просвітлів.
“Пахощі, та й то хороші!
Продають за пєсі гроші!
Коб на час я долетів”!

І вже сапа' : вже фика'.
Шкандибає і штильгука'
В Бен Омаровий базар . . .
Тут спіткнеться, тут офукнесь,
О прохожих лобом стукнесь,
А біжить, мов на пожар.

Привітає — не витаєсь,
Тільки про товар питаєсь
Та розвідує ціну.
В тім Омар до нього сходить
І на бік його відводить
На хвилиночку одну.

“Друже любий, Абу Касим !
Бачиш, що за горе разом
Впало наче з неба грім
На мій дім! Та їй же Богу,
Най зламаю зараз ногу,
Як я сам, що винен в тім!

“Знаєш сам — купець я чес-
ний,
Але трапивсь друг облесний,
Я за нього заручив;
Вчора мав він довг сплати-
ти, —
Ну, і втік! І ось гляди ти,
В що мене він затащив!

“Друже любий, Абу Касим!
Поратуй мене цим разом!
Словечко одно скажи,
Що сплатиш цей довг за мене!
А то горенько нужденне
Жде мене в тюрмі, в вежі!

“Та самому б ще терпіти
Пів біди! А жінка, діти!
Адже все спліндрують тут!
Так що нам хоч зараз гинуть,
Хоч із моста в воду плиг-
нуть . . .
Сяк чи так — нам всім капут”

11

Та не зрушив скупиндрягу!
Замість взяти на розвагу
Його просьбу, його плач,
Він промовив: "Кумцю любий!
Я? Тебе спасать від згуби?
Чи ж то я такий багач?"

І лишивши Бен Омара,
Він спішить, де возьних хмар?
Ліцитацію вела,
І рожевого олійку
Величезною сулію *)
Власне на продаж внесла.

Цей олій з Шірасу **) просто
Варт був певно п'ястрів ***)
30-сто, —

Та ніхто не купував:
Абу Касим скупарисько
Безсумлінно всю бутлисько
За три п'ястри сторгував.

*) Сулія — велика пляшка,
бутля.

**) Шірас — головне місто Персії, славіть
своїми рожами, з яких вьдобувають дорог
цінний олійок.

Дав гри п'ястри, в міх бутли-
ше,
Та домів коби чим швид-
ше, —
Наче з краденим летить.
А Омар зітхнув тай шепче:
"Бог тобі за добре серце
Ще й з процентом заплатить!"

***) Пястр — арабська моне-
та, трохи менша від нашого
гульдена.

III

ЯК АБУ-КАСИМ ПЕРШИЙ РАЗ ПОЗБУВСЯ СВОЇХ КАПЦІВ

От таке добро здобувши,
Про товариша забувши,
Абу Касим страх зрадів.
Щоб всі бачили, що справив,
Цінну бутлю він поставив
У вікні, де сам сидів.

Сам він взявся міркувати,
Як би відпразникувати
Славний цей здобуток свій:
Дать на Боже? Учту справить?
Ні, про це не думав навіть.
“В лазню я піду якстій!”

Дім як слід позамикавши,
І за пояс ключ заткавши,
В лазню почалапав він.
Тут за вступ прийшлося пла-
тити, —
Плюнув, буркнув щось сердитий,
Мов би гризти мусів хрін.

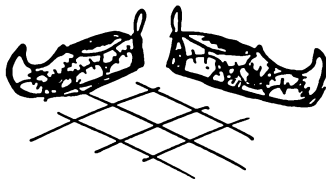
В лазні служба вже пильнує:
Той у нього капці ззує,
Цей знімає драний плащ,
Третій ноги натирає,
Той щось в крижах направляє,
Аж хруснув у спині хрящ.

Поки там служебні руки
Скупаря беруть на муки,
Мажуть, правлять, місяць,
труть,
Аж підходить звільна к ньому
Друг один — чи то скупому
Він таким здавався бутъ.

Привитались, розмовляють,
Цее-теє спомінають.
Далі друг сміятись став:
“Абу Касим, любий друже,
Тії капці — час вже дуже,
Щоб ти інші капці мав!

“Глянь! Це ж дійсніі почварі!
Ім нема в Багдаді пари:
Кльоци шкіряні якісь!
Ти ж бо чоловік маючий, —
Справ собі якслід папучі,
В кандалах отих не лзь!”

**“Правда, друже!” — Касим
каже.**

**Я вже й сам нераз, а яюке,
Про те думав, як на гріх:
Але, знаєш людську вдачу!
Як старі ті капці бачу,
То мені щось жалко їх,**

**“Так уже я з нини зжився!
А як добре придивився:
Та ж вони ще добрі скрізь!
Що ж, їх дурно викидати,
А новії купувати?
Це ж нерозум! Бога бійсь!”**

**Проки так балакав Касим,
Аж до лазні входить разом
Пан багдадський судія.
Кинулись до нього слуги:
Цей роззув, турбан зняв дру-
гий.**

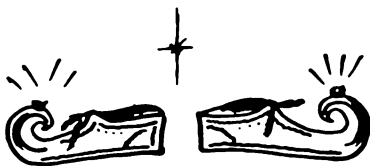
“Я натру! Обмию я!”

Абу Касим аж озлився
І з-під лоба подивився
На лизунство “подлих” слуг,
Тай пішов у лазню живо,
А за ним глядів жартливо
Той його ніби-го друг . . .

Був там довго чи коротко,
Паривсь гірко чи солодко,
Тее вже не наша річ,
Доста, що суддя ше в ванні
Кляв на слуги окаянні,
Як наш Касим вийшов пріч.

Вийшов з лазні,, одягаєсь . . .
А де капці? Оглядаєсь,
Але капців ні сліду!
А на місці їх блискучі
Ще новісінькі папучі
Хтось поклав як на біду.

Абу Касим усміхнувся.
“Хитрий друг мій! Як звишув-
ся!

Сам немов мене гацьбив,
Та заким я вимивсь в парні,
Він взяв капці незугарні,
А папучі ті купив.”

Так то хитро Абу Касим
Виміркував серцем ласим
І повірив в догад свій!
Швидко вдяг свої онучі
І обув нові папучі,
З лазні драла дав якстій.

Та хоч дав він з лазні драла,
В слід за ним біда вже гнала,
Мов за жертвою змня!
Ось чортів снімнувши копу,
Виліз наче рак з окропу
З лазні сам пан судія.

Вийшов з лазні, одягаєсь . . .
Де папучі? Оглядаєсь,
А папучів нї слїду!
Замість них для осолоди
Два капчиська, мов колоди
Хтось поклав, як на біду.

Пан суддя був дуже строгий,
Наробив якстїй тривоги:
“Хто мої папучі вкрав?
Хто для насміху й наруги
Ці проклятії капцюги
Замість моїх тут поклав?”

Страх і трепет по всій лазні!
Шепти, мови невиразні . . .
Далі скрикнули всі враз:
“Ах, це ж Касимові капці!
Певно, тпястя його бабці,
Він же и обіпрдав тут вас!”

Зараз хопивши палюги
 В здогін скочили два слуги.
 Абу Касим і не снів,
 Що за ним біда йде спішно!
 Він в нових капучах втішно
 Вже до дому доходив.

А в тім крики його гадку
 Перервали: "Дядьку, дядьку,
 Зупиніться! Стійте, гов!"
 Став мій Касим, озираєсь, —
 Це хлоп з лазні наближаєсь,
 Весь задиханий прийшов.

"Дядьку Касим, Аллах з вами!
 А там в лазні пан за вами,
 Пан якийсь знатний питав.
 Конче хоче вас пізнати.
 Це мабуть купець багатий,
 Бо нас двох по вас післав."

Абу Касим здивувався,
Веселенький поспішався,
Дунав добрий зиск знайти.
В лазні він вступа пороги,
Коли бач, суддя тут строгий
Як не скрикне: "А, це ти!"

Ти це, дрантавий злодюго!
Гей, візьміть, зв'яжіте туго
І в тюрму його запріть!
І здійміть мої папучі,
А капчиська ті вонючі
До карку йому вчепіть!"

Тут мав лазню Абу Касим!
Не пішло йому це плазом,
Що приятель жарт зробив,
Що вже плакав і кланявся,
Толкувався і звинявся, —
Трохи пан суддя не бив.

Мусів Касим на остатку
П'ястрів видобуть десятку
І судді віткнуть в кулак,
Щоб минути злої казні.
Так то змигій з тої лазні
Видобувся неборак.

ІУ

МОКРА МЕЛЯНХОЛІЯ АБУ КАСИМА. ВІН КИДАЄ
СВОЇ КАПЦІ В РІКУ ТІГРІС, ТА ВОНИ ПО ЗЛО
ДИЙСЬКИ НІЧНОЮ ПОРОЮ ВЕРТАЮТЬ
ДО НЬОГО НАЗАД

Абу Касим страх нещасний
Повернувся у дім свій власний,
А вернувшись розридавсь.
Він скупар був, не злодюга, —
Аж тут ось яка наруга
Впала, що й не спам'ятавсь.

“Боже! — крикнув він крізь
сльози, —
Чи ж то я коли де в лози
Крадене добро таскав?
Чи в каварнях крав турбани?
Чи по лазнях я кармани
Людській рсзідував?”

“Чи з злодіями я шлявся,
До комори добирався,
З стайні коні виводив?
Чи то я підніс правицю
На каліфову скарбницю?
Чи везіру*) не вгодив?

“Будь я не кулець, а віхоть,
Як чужого хоч за ніготь
До моїх прилипло рук!
Що ж судді я тому вдівав,
Що мене він позлодівав
І здер з мене грошей гук!

“Боже, знаєш в своїй власті,
Чи хоч думку мав я вкрати
Ті папучі навісні!
Я ж не ткнувся б їх, як живо,
Коб не жарт, що так злосливо
Хитрий друг удрав мені!

*) Везір — високий урядник державний у Турції, Персії.

“Ах, га вже тепер я бачу,
Що мою поцтиву вдачу
Тії капці в гріх ввели!
Я бажав папучі мати, —
Мусів це мій друг пізнати,
Щоб він висів на гилі!

“Я бажав в нових ходити, —
Грошей жаль було купити,
Пристрастилася душа
До отих кайданів клятих!
Через них прийшлося віддати
Купу ось яку гроша!

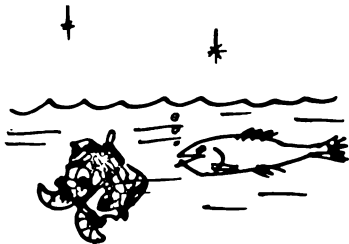
“Кляті капці! Заслїпили
Ви мене зовсім в тїй хвилі,
Душу спутали мою!
Ви мене вели до згуби!
Так за те я чорту в зуби
В цїй хвилині вас даю!”

В тім настрою страх понурім
Він за вуха капці шнуром
Міцно враз оба зв'язав,
Взяв на плечі мов колоду
І над річки Тігра воду
В тихих думах поманджав.

Не далеко мав манджати:
Близько від його кімнати
Бистрий Тігріс шумно плив.
Абу Касим над рікою
Став і ось перед собою
Свої капці положив.

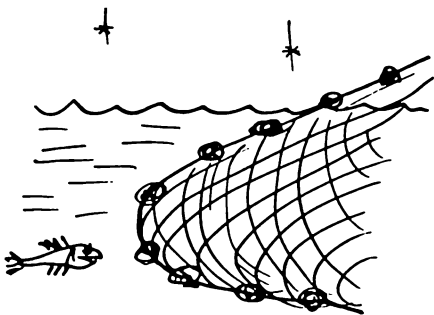
“Капці, — мовив він, — нев-
дячні!
Ви забули, необачні,
Як я вас любив, беріг!
Як я звільна в вас чалапав,
Кілько сот разів вас латав,
Підбивав, скріпляв як міг!

“А проте ви, капці кляті,
Замість вдяки, благодаті,
Довели м'я до біди!
Ось вам від старого друга
Замість вдяки та ж наруга:
Йдіть до біса до води!”

І каміння в них наклавши,
Шнуром добре зав'язавши
Розмахав і бух в ріку!
А вертаючи до дому
Тішивсь, що собі самому
Пімсту видумав таку.

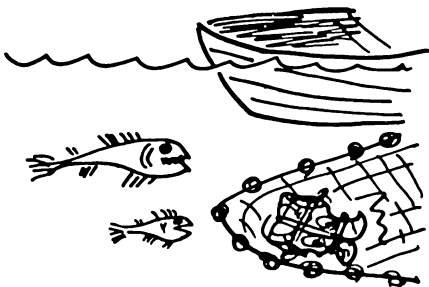
Ой, так, так! Собі самому!
Бо коли вернувсь до дому
І про капці ні ду-ду,
Злая доля наготові
Тії капці стофунтові
Мала на його біду.

Ось три дні собі минули.
Нічку рибаки тягнули
Невід в Тігрісі по дні.
Як тягнули, так тягнули,
Раптом щось тяжке почули.
Мов колоду у матні.

“Бачність! Риба знать велика!”
Крикнув невода владика, —
“Затягай до беріжка!
Живо, братці! Осторожно,
Бо ж її сполошить можно!
Але ж bestія тяжка!”

Стогнуть рибаки, працюють,
Знай до берега прямцюють.
Аж ось раптом: пррр, та гов!
Запалась матня в колоду!
Щоб відпять, владика в воду
Мусів бовтнуть стрімголов.

Довго шпортався там та нишав.
Виліз — ледво-ледво хлипав.
Хлопці невід потягли,
Ще тяжкий! Ну, Богу хвала!
Значить риба не пропала!
Страх цікаві всі були.

Витягають: що за дідько!
Риби ні хвоста не видно!
Діри у матні кругом,
А на споді для згоди
Два қапчиська мов колоди
Та ще й з кам'яним нутром!

Став владика той журиться.
Проклинає аж куриться:
“Щоб йому тристенний біс,
Тому вражому падлюці,
Що ті дідьчії папучі
Нам в найкращий вир заніс!”

Аж один рибак погляне,
Тай говорить: "Пане, пане!
Чи ж не знаєте ви їх?
Це ж, — тристенний його баб-
ці! —
Абу Касимові капці!
Він собі з нас робить сміх!"

"Так?" — влади́ка лютий
крикнув,
Капці з невода він смикнув
І нічого не сказав:
Взяв на плечі мов колоду,
І прискорюючи ходу
Вулицею поманджав.

Не далеко мав манджати:
Зупинив ся просто хати,
Де наш Абу Касим жив;
Там, щоб хвильку відітхнути
І довкола позирнути,
На землі їх положив.

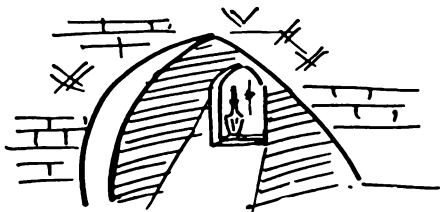
Пусто скрізь було в тій хвилі.
Тож він розмахав що сили
Капцями тай бух в вікно!
Сам на річку скочив живо,
Та знай шепче: "Маєш пиво!"
Маєш! Все мені одну!"

**РОЖЕВО-ПАХУЧЕ ПРОБУДЖЕННЯ
АБУ КАСИМА, ГІРКИЙ ПЛАЧ ЙОГО
І РІШЕННЯ — СПАЛИТИ КАПЦІ В ОГНІ**

Не злякався так Йона того,
Як його з човна сухого
В морську кинули глибінь;
Не в таке впав остовпіння
Беда, як мертве каміння
Прорекло йому: Амінь; *)

*) Беда, знаменитий англійський письменник і проповідник IX віку осліп на старість, та проте ходив проповідати від села до села. Раз збиточник завів його між каміння; Беда виголосив огнисту проповідь, після якої каміння, як оповідали, крикнуло: Амінь.

Не́ такий Филістимлянів
Страх напав, як стовп той гря-
нув,
Що звалив сліпий Самсон, —
Як злякався Абу Касим,
Коли брязком-стуком разом
Вдарило йому на сон.

“Боже правий! Боже правий!
Чи то сон такий лукавий,
Чи кругом валиться світ?”
Так прокинувшись бурчав він,
Сонні очі протирав він,
Щоб довкола поглядіть.

Поглядає — горе! горе!
У покою наче море
Запахуше розлилось.
А в тім морі серед хати
Мов остров якийсь заклятий
Бовваніє чорне щось.

Чи то казка? Чи то сниться?
 Щоб зовсім протверезиться,
 Він потяг себе за ніс.
 “Ні, не сплю! І ось вже дніє.
 Та який це холол віє
 Крізь віконце? Що за біс?”

Він зриваєсь, з ліжка сходить,
 По тім морі босо бродить
 По саміснїкї кістки;
 Раптом скрикнув мов безум-
 ний,
 Впав на ліжку, мов до трум-
 ни —
 Зрозумів усі звістки.

Він пізнав те чорне диво,
 Що близь ліжка гордівливо
 У олійку розляглось:
 Не острів це в океані,
 Чого капці окаянні
 Повернули к ньому ось.

Як пізнав їх лід нещасний,
То йому відразу ясний
Став весь зв'язок загадок:
Шиба збіта, бутля збіта,
І та річка скрізь розлита —
Весь покій в олійку мок!

“Боже! За що ж стільки кари?
У підлозі всюди шпари,
Весь олійок пропаде!”
Скрикнув Касим, серед хати
Скочив, щоб олій збирати —
Але де збирати, де?

Поки там найшов боклагу,
Вже старого скупиндюгу
Кара повна досягла:
Весь олійок втік у шпари,
Окрім запашної пари
Дошка голая була.

Став наш Касим, страту ба-
чить,

І сердечно, ревно плаче,
Бороду на собі рве;
Кілько раз на капці гляне,
Іх кляне, що духу стане,
А лютує, аж реве.

“Капці, капці, каро Божа!
Що за демон з Тігру ложа,
З дна річного вас добув?
На мою тяжку руїну
В нещасливу годину
У вікно мені, жбурнув!

“Чом не довершив уже злоби
І мені вас, до хвороби,
Не жбурнув на лоб старий,
Щоб я світу більш не бачив,
І не кляв і не собачив
З горя так, що Боже крий!

“Що ж я буду бідний діяв?
Всі надії, бач, розвіяв
Лютий ворог в один мах!
Через капці проклятуші
Наробив з олійку гуші,
Сотню п'ястрів виссав прах!

“Капці, капці, бузувіри!
До якої ж ви ще міри
Дійдете в завязатті-злім?
Краще б кров мою ви пили,
А ніж бутлю цю розбили!
Щоб розбив вас Божий грім!”

Але капці серед хати
Розляглися як магнати —
Чорні, мокрі та важкі, —
Вид їх бридкий, безугарний,
Та за тее запах гарний,
Бо в олійку по пряжки!

Вид цей — Касимова скрута.
Піднімалась злоба люта.
В його серці проти них.
“Стійте, кляті шлапацюги!
За всі шкоди і наруги
Я на вас пімщуся в миг!

“Моїх рук ви не втечете,
Марно, гидко пропадете;
Як собаки навісні!
Як лихих тих кровопійців,
Єретиків-боговбійців!”
Я спалю вас на огні!”

Цю завзяту постанову
Й грішную її основу
Абу Касим проскрипів,
Потім капці взяв за чуби,
Щоб задвигать їх до груби,
Та враз став, мов остовпів.

“Мокрі, кляті! Що робити?
Як же їх мені спалити?
А дже треба сяжень дров,
Поки шкура ця розмокла
Висхне — щоб тут нагло здо-
хла!

Значить, кошт і страта знів!

“Винесу хіба на кришу,
Там на пару день їх лишу,
Най собі на сонці схнуть,
А тоді на славу Божу
Дідьче це насіння вложу
На огонь — тай к чорту в
путь!”

Так собі розміркувавши
І на палку капці взявши
Касим їх на дах поніс.
Верг там, та не бачив того,
Як сміявсь і кпився з нього
Злий збиточник, клятий біс.

VI

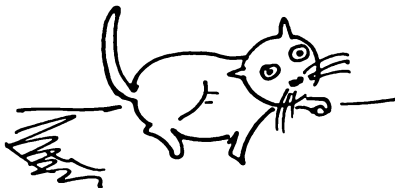
СОБАЧІ ГЕРЦІ НА ДАСІ І ІХ СУМНІ
НАСЛІДКИ ВНИЗУ. А ТИ ПЛАТИ, АБУ

КАСИМЕ!

У Багдаді славнім місті
Є вулиць не сто, не двісті,
А круті всі та вузкі;
А при них доми маленькі,
Наче при пеньку підпеньки,
А дахи на всіх плоскі.

Наче скрині ті біленькі,
Двері, вікна все маленькі,
Чігнуться доми ті в ряд,
Всі до вулиці плечима,
Кожний зиркає очима
На подвіря та у сад.

Днем народ в домах дрімає,
Доки спека докучає,
Бо там спека що аж страх;
А коли повечоріє,
З Тігра холодом повіє,
Люд гуляє — по дахах.

Там дахи те, що в нас сквери:
Супочинюк і спацери
І сусідський розговір;
Щоб свіженьким подихнути
І на народ позирнути
Всяк спішить на дах, на двір.

Днем, коли пани дрімають,
По дахах лиш пси гуляють,
Як у нас по вулицях;
Там для них простору много
Не значить їм це нічого
Скочити з даху на дах.

Там то скоки, там то псоти
Виправляють пси і коти,
Перегони та борні,
Гавкають немов на ловах,
М'явкають на всяких мовах,
То гризуться мов дурні.

Гарна річ є жарт дитинний,
Та не кожний жарт — кевин-
ний,
Не однако кожний варт:
Хлоп жартує — зарегочеш,
Пан жартує — плак ать хо-
чеш, —
Та найгірший песій жарт.

Здибали ось пси-Багдадці
Абу Касимові капці,
Що там сохли на дасі:
Всі над ними поставали,
Головами знай кивали,
Мов над карпом у вівсі.

Поставали тай не знають.
Що з тим звірем діять мають,
Далі гаркли: дзяв, дзяв, дзяв!
Звір сидить, немов колода.
Пси міркують: ось пригода!
Вже один за вухо взяв.

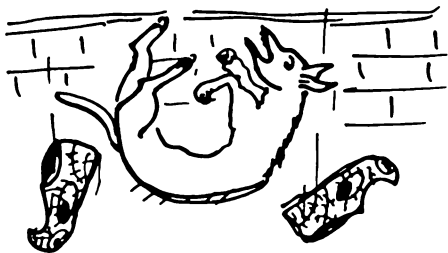

Гаркнув, тягне — годі рушить!
Ба вже другий зуби сушить,
Капця торгає за ніс.
Тут і інші скоком, скоком,
Хто встиг просто, а хто бо-
ком —
Гей до капців, щоб їм біс!

Гавкають на всякі гласи,
Рвуть за вуха, за обцаси, *)
Відривають прищіпки,
Торгають куди попало,
Та всього ще їм за мало, —
Розігрались залюбки.

Два, три разом їх чіпають,
Капці в гору піднімають,
Тягнуть, котять, волочуть:
Цей упаде, той прискочить,
Цей гаркоче, той дзявкоче, —
Затягли їх в самий кут.

*) обцаси = закаблуки.

Та хоч тут їх дотасчили,
То в спокою не лишили, —
Міри песій жарт не зна!
Далі рвали і гарчали,
Піднімали і тручали,
Наче пер їх Сатана.

Раптом зойкнув псисько з жа-
ху,
Як тяжезні капці з маху
Гримнули з ним вразу низ.
Інші пси мов змиті стали,
Вніз хвости всі поспускали,
Потім мовчки розійшлись.

Так злочинець, зло зробивши,
Утікає, хвіст стуливши,
Геть у гори та ліси.
Слухайте ж, яку провину
В нещасливу годину
З капцями зрбили пси!

Попри Касимів долину,
Тиснучись к стіні чим ближче,
Щоб не впасти де під віз,
Власне цією годиною
Йшла бабуся з дитиною, —
Видно, біс її надніс.

Стала баба просто рога,
Задивилася небога,
Як сцепились два вози:
Коні шарпають та рвуться,
Візники трохи не б'ються.
А пани кричать: вези!

Стала баба, всміхається.
Щось їм радить збирається,
А дитя держить в руках.
В тім гар-гар, гур-гур почув-
лось,
Щось страшне таке метнулось,
Мов увесь звалився дах.

Зглянутись не встигла баба, —
 Вже кігтяста песь лаба
 Шкряб її через лице!
 Передерла мов драбину, —
 Баба кинула дитину
 Та й кричить: “Ой, що ж
 оце?”

На дитину-ж ту нещасну
 Впали капці рівночасю,
 Мов із неба лютий грім:
 По головці як дістало,
 То лиш дрібку запищало.
 Тай уже було по нім.

Тут вже гвалт і крик зробився!
 Перед домом люд стовпився,
 Всі кричать, мов на живіт.
 Баба кров з лица втирає,
 Мов безумна знай питає:
 “Що це, чи валиться світ?”

Та дитя як мертве вздріла,
То страшенно заревіла:
“Ой, ягідочко моя!
Моя внучечко єдина!
Що ж без тебе, сиротина,
Та почну на світі я?”

Люди слухають, зідхають.
“Що тут сталося?” питають.
“Хто це, як дитину вбив?”
Та як капці угледіли,
В один голос заревіли:
“Ось він! Ось хто це зробив!

“Га, це ж Касимові капці
Вбили внучечку тій бабці,
Ще й самій роздерли твар!
Абу Касим! Гей, чи чуєш?
Капців своїх так пильнуєш?
Де він, клятий той скупар?”

Абу Касим наш нужденний
 Вчувши галас той страшений,
 Весь поблід і помертвів,
 Весь затрявся мов трепета,
 Бо вже чує, що в тенета
 Біс його зловити вспів.

Вийшов, мов на суд злочинець.
 Вмить якийсь там челядинець
 Здоровенний, аж горить,
 Хап його за руху живо:
 “Ось де, пане, оте пиво,
 Що ви успіли наварити!”

І притяг його до баби,
 Абу Касимові лаби
 Ї кров;ю обмазав.
 “Бачте! Бачте кров невинну!”
 Потім вбитую дитину
 В руки Касиму поклав.

“Нате, пане, понесіте!
Або хоч собі зваріте!
Саме добре у окріп!
Певно цього ви бажали,
Як ті капці заставляли,
Мов на вовка в лісі сліп”.*)

“І аньба! Ганьба! — крикнув
разом
Тлум весь — ганьба, Абу Ка-
сим,
Що забулись ви аж так:
Баб та діти розбивати!
Бо на що ж би пакувати
В капці стілько каміняк?

“Людоїде з серцем драба! —
Скрикнула кривава баба —
Ти не думай це собі,
Що свою тяженьку рану,
Свою внучечку кохану
Подарую я тобі.

*) Сліп — прилад до вбива-
ня великих звірів, зроблений
на подоби мишачої пастки.

“Люди добрі! Присвідчіте!
І зо мною враз ведіте
До судді його, якстій!
Всяк щоб знав його провину,
Най він сам несе дитину,
Капці ж двом тут взять на
кий!”

Абу Касим як заклятий
Слова ще не успів сказати,
Спам'ятатися не міг,
Як усе те, мов невольна
Візія якась пекольна
Так його ізбило з ніг.

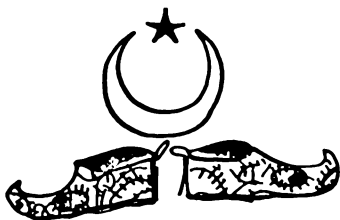
Весь він кров'ю обагрений,
Мов розбійник навіжений,
А мертве дитя в руці,
А при нім кривава баба,
Перед ним два крепких драба
Носять капці на дркші.

А довкола тлум-громада!
 Оттака чудна парада
 Вулицями потяглась.
 Круки знай гудуть завзяті;
 При судейській ось палаті
 Вся юрба там зібралась.

Пан суддя вже жде на ганку.
 “Абу Касим! А, коханку!
 Ми знайомі вже мабуть.
 Ну-ко, що ти вдрав нового,
 Що людей привів так много?
 Що це так вони ревуть?”

Довгу хвилю це тривало,
 Напотів суддя немало,
 Поки розпитав якслід,
 Хто й яку зробив провину,
 Хто і як убив дитину,
 І роздряпав бабі вид.

Та судді хоч ясно стало,
 Що було в тім ділі мало
 Абу Касима вини,
 Та вже мав на нього “злість”
 він,
 І для того так орік він:
 “Поєлику капцани,

“Що зробили всю ту страш-
 ність
 Абу Касимова власність,
 І її повинен він
 Пильнувати, зберігати, —
 То й одвіт повинен дати
 За дитини цеї скін.

“Поєлику ж ця дитина —
 Баби внучечка єдина,
 Вся надія її дому
 То крім кари за убійство
 Має Касим це злодійство
 Відплатити по закону.

“Мусить з нею подружитись,
На нове дитя розжитись,
Щоб її не вигас рід.
А за кару п'ястрів двісті,
Других двісті тій невісті
За каліцтво дати слід”.

Так премудро розсудивши,
Двісті п'ястрів получивши
Пан суддя потяг домів, —
Касим же, мов громом вбитий
Став, не знає, що робити, —
Остовлів і занімів.

VII.

ЯК АБУ КАСИМ ПОСПЕКАВСЯ ЛЮБОВИ
І ЯКИЙ СКАРБ ЗАКОПАВ УНОЧИ.

Я не знаю, як там тому,
У кого в розпалі злому
Кат всю шкіру з тіла здер;
Та здається менше-більше:
Ані ліпше ані гірше
Касим чув себе тепер.

Він стб'яв, мов остовп'ілий,
На лиці, мов крейда, білий,
Радше жовтий, наче віск;
В голові його мішалось,
Серце в грудях знай стиска-
лось,
В ухах чувся шум і тріск.

Далі шепнув: "Боже, Боже!
Що то людська злоба може!
Бий вас Божий грім усіх!
Я знесу ті всі ругання,
Чень вас ще мої зідхання
Здують, мов ковальський міх!"

Так побожно він зідхнувши
Скулився, щоб геть іти;
Та в тій хвилі аж чотири
З-заду його обіймили:
“Гей, куди ж то справивсь ти?”

Абу Касим аж здригнувся,
Зупинився, озирнувся, —
Бачить, це поліціант.
Він держить його за поли,
Тай кричить! “А гов! Поводі!
Пане, ось де є наш фант!”

“Що за фант?”—Ну, ваші капці.
Пане, ми не голодранці,
Ми не ласі на чуже!
Ось вони, ще й на дрючині:
Нате вам їх! В тій хвилині!
Забирайтесь з ними вже!”

Весь народ зареготався.
Абу Касим не змагався,
Капці на коркоші впер,
Тай махає — та поволі!
Знов щось сіп його за поли
Тай кричить: “Шо ж я тепер?”

Знов оглянувсь Абу Касим,
Тай аж весь здрігнувся разом
Мов в кропиву голий сів:
Це ж та баба, що з-за неї
Він зазнав біди тієї. —
Щоб її де вовк іззів!

Вся розпатлана і боса
І брудна і кривоноса;
В роті чорні зуби два,
Руки мов граблі худії,
Щоки мов та грязь сідії,
А голосить мов сова.

От така "го крали мила
Абу Касима вхопила
Наче грішну душу кат:
З ним під руку забираєсь,
Примиляєсь усміхаєсь,
Мов він муж її чи брат.

"Абу Касимцю, мій друже!
Не смутись мені так дуже!
Вид свій милий розпогодь!
Вже ж тобі за всі ті страти
Скарб великий і багатий
В мені ось дає Господь.

"Ах, я так тебе кохаю!
Все віддам тобі що маю,
Всю себе тобі віддам.
Ох, як рада я безмірно!
Лиш мене люби ти вірно,
Рай правдивий буде нам!"

Абу Касим теє вчувиш
Та хребет в дугу зігнувиш
Силкувавсь утекти,
Та бабиця не пускає.
Все до себе притискає,
Тай говорить: “Що ж це ти?”

Щоб від баби відчепитись,
Мусів Касим знов поритись
В своїм чересі як стій:
Триста п'ястрів добуває
Важко стогне і зідхає
І дає і мовить їй:

“Пощо так мене волочиш?
Чи втекти від мене хочеш?
Чи забув, як випав суд?
Коли любиш, люби дуже,
А не любиш, не жартуй же,
Сплату дай мені ось тут!”

“Бий тебе суха кошуба,
Ти красавице беззуба!
Ня оце та подависѣ!
На, добро моє, натішся!
Шнур купи собі й повісся,
Лиш від мене відчепись!”

Баба гроші загорнула,
Та на Касима зирнула,
Мов її він батька вбив.
“Ти без серця! Що монети!
Та чи справді ж так мене ти
Ані раз не полюбив?”

Люд регочесь, рака лазить,
Абу Касим тільки й пазить,
Щоб від баби драла дать.
Сплюнув люто, відвернувся,
Між юрбою протиснувся
Тай попер куди видать.

Біг отак, не зупинявся,
І назад не обертався,
Бо мороз дер по хребті;
Аж до дому причвалавши,
Двері всі позамикавши
Відітхнув у самоті.

Відітхнувши, відсапнувши
І на капці позирнувши
Мало знов він не здурів:
Бачилось йому в тій хвилі,
Що вони йому грозили:
“Впадеш через нас у рів!”

Абу Касиму аж тісно,
В животі зробилось млісно,
В лівім вусі дзінь-дзінь-дзінь!
Рогом очі витріщає,
І на капці поглядає,
І тремтить увесь мов тінь.

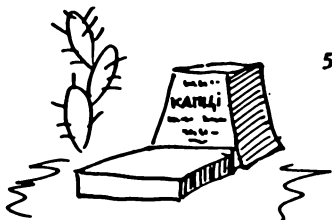

Далі каже: “Боже правий!
Певно дух якийсь лукавий
В тії капці увійшов!
Вже ж я певно бідний згинув!
В нещасливу годину
З ним собі я в спір зайшов!

“Що ж мені тепер робити?
Цього ворога не вбити
Ні прогнати патиком.
Злого духа не підкупиш,
Ані іншим не відступиш,
Ні не кинеш геть тайком!

“Та стривайте! Маю раду!
Чейже в більший гріх не впа-
ду,

А позбудусь може зла!
В тії капці з добра-дива
Певно пакісна, злослива,
Грішная душа ввійшла.

“Відбуває тут пошту
І на мене пізьму люту
Певно мусить мать за те,
Що над нею збиткувався,
А її не здогадався
В місце схоронить святе!

“Адже ж кажуть мудрі люди,
Що душі такій не буде
Супокою хоч пропадь,
Поки хто її зостанки
Із молитвою до ямки
Здогадаєсь закопать.

“Грішна душечко покутна!
Ох, даруй що баламутна
Мисьль моя, мов те дитя,
Досі вперто так блудила
І тебе не нарядила
До спокійного буття!

**“Та тепер свій гріх пізнавши,
Стільки кар за нього взявши,
Я мов брат, мов рідний твій
Ще цю нічку з молитвами
В затишку тебе до ями
Схороню на супокій!”**

**Хто-б побачив, як наш Касим
У побожність вдаривсь разом.
Як над капцями прикляк,
Як молився, в груди бився,
Охав, на землі стелився,
Мов сказився неборак!**

**Ех, та добре нам судити,
Як так збоку все слідити!
А стрібуй гіркої пить,
То весь світ тобі затьмиться,
І здурити не дивниця:
Будеш капці хоронити!**

61

Так до ночі промолвившись
І водою окропившись
Абу Касим заступ взяв,
Капці зав'язав в мішище
І на близьке кладовище
Серед ночі почвалав

Там довкола озирнувшись,
Коло муру в лук зігнувшись
Став глибоку яму рить,
Потім капці там вложивши
І присипавши й прикривши
Почюливсь і щез умить.

VIII
СЛУХИ ПРО ЧАРІВНИКА
І АБУ КАСИМОВА РУІНА

Всюди темно, тихо, глухо.
Напружає око й вухо
Абу Касим всяку мить,
Та дарма! Мов у могилі!
Незвичайного не всилі
Нічогісінько зловить.

Та зла доля хоч незрима,
Знай очима злобно блима
І слідить за ним, слідить!
Лист шелесне, гилька хрусне,
Пес загавка, хвіртка лусне —
Абу Касим знай тремтить.

Вбіг додому, за хвилину
Вліз у ліжко під перину,
Богу дякує, що так
Все пішло йому щастливо, —
Та зла доля, хоч ліниво,
Все повзе за ним як рак.

Як це так вона зновила,
І кому найперш відкрила —
Це, втопила в лїтїмі нїч:
Та досить, що до сїд-сонця
Вїд вїконця до вїконця
Бїгла ця кумедна рїч:

Вартовий сказав Селїму,
А Селїм знов Ібрагїму,
А вїд цього чув Ахмет,
Вїд Ахмета дїд та баба,
А вїд цих цїла громада
Цей нечуваний предмет;

Цей нїчї в пїзну добу
Край халїфового гробу
Хтось стогнав і землю рив,
Щось шептав і щось мурликав,
Знатї нечистих духів кликав,
Потїм скарб у землю скрив.

Мусів бути скарб здоровий,
Бо мішище двокірцьовий!
Як він там його заніс?
Певно не о власній силі,
А заніс і при могилі
Закопать нараяв б'є.

Скарб у землю закопавши,
Приптоптавши й приплескавши,
Він те місце так заляв —
Стражник чув на власні вуха —
Щоб відразу впав без духа,
Хто б копать там починав.

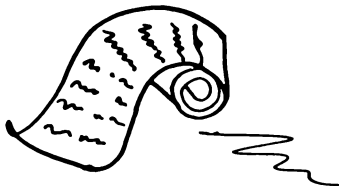
Вдравши вчинок цей поганий
Чародій той окаянний
Знявся у гору наче птах
І через паркан лиш фуркнув, —
Вже ж то біс його так штурк-
нув!
Аж згадати тее — страх!

Ну, та стражник не таківський!
 Вчинок бачучи дідківський,
 Хоч зимниця ним трясла,
 За чарівником тим адським
 Повз по вулицям багдадським
 Геть аж до його житла.

Ледво рано зазоріло,
 Донеслося вже це діло
 До багдадського судді;
 То суддя від тої мови
 Схопивсь наче лев на лови,
 Го, го, го! Вже ж будь біді!

Чисто вмившись, помолившись,
 Поснідавши тай убравшись
 Мовив він до посіпак:
 'Зараз кличте вартового!
 Чародія нам ось, того
 Нині треба ще на гак!'

Як для зла, то вартового
І шукать не треба довго —
Він і сам десь близько ждав;
Пан суддя вже в уніформі,
З вартовим по всякій формі
Протокол як стій списав.

“А тепер гляди, небоже!
Докінчить це діло гоже —
Твій найперший заповіт!
Правду своїх слів докажеш,
Як нам зараз же покажеш
Чародія того слід!”

Пан суддя в одну хвилину
Вдяг турбан на головину,
Посіпак узяв сім пар —
І готов був до походу
Хоч в огонь, а хоч у воду,
Мов Козак той на Татар.

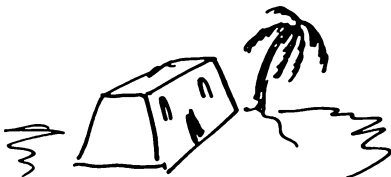

Рушив похід вулицями,
Та не просто, манівцями,
І що хвилі ріс, міцнів,
Бо що крок юрба цікава,
Чуючи яка це справа,
Пристає до них з боків.

За малої півгодини
Натовп люду незлічимий
Гоготів неначе грім,
Вулицями плив, як слиж вивсь.
Аж нараз спинивсь і стижбивсь
Там, де Касимів був дім.

Вартовий сказав: "Ось тут
він!"

Пан суддя сказав: "Мабуть він
Ще не вилетів, ще спить,
Ну-ко живо, як найтихше
З всіх боків оту хатище
Щільно треба обступить!"

Люди хату обступили,
Та гармідер учинили,
Шум такий і гук і рев,
Що збудився Абу Касим,
До вікна, підскочив разом:
Зловлений, ..мов в сіті лев!

Ще не знає, що за штука,
Вже суддя у двері стука:
“В ім’я права! Відчиніть!”
А народ реве та кличе:
“Де ти, клятий чарівниче?
В комин на мітлі не їдь!”

Абу Касим відчиняє,
Весь тремтить і сам не знає,
Чи живий він, чи мертвий.
Пан суддя відразу к ньому:
“Ти господар цього дому?
Ба, ми знаємось, старий!”

Тут всі люди мов здуріли.
Засміялись, заревіли:
“Абу Касим! Чарівник!
Он хто зорі краде з неба!
Он кого спалити треба!
Стережіть, щоб нам не зник!”

“Люди добрі” — мовить Касим. . .

Та суддя як крикне разом:
“Стій! Ні слова! Ні мур-мур!
Хлопці, гей! для остороги
Разом нього руки й ноги
На один зв'яжіте шнур!”

Абу Касима що сили
У обарінок скрутили,
Положили на поміст, —
От тоді суддя сідає
І допроси починає.
Що то Касим відповість?

“Як зवेशся?” — “Абу Касим.”

“Чим живеш тк?” — “Хлібом,
М'ясом”

“Люди, чуєте? Блюзнить!
Хліб та м'ясо він вживає,
Ласки ж Божої не знає,
Що живими нас держить!”

“Маеш нам тепер сказати,
Як не хочеш, щоб у п'яти
Ми пекли тебе огнем,
Що за чар в ночі ти діяв,
Де й яке ти лихо сіяв?
Говори, бо ми почнем!”

“Люди добрі, — стогне Касим,
Хоч печіть, хоч бийте плазом,
В чарах несвідомий я!
Капці, капці ті прокляті,
Що хотів я поховати, —
Ось уся вина моя!”

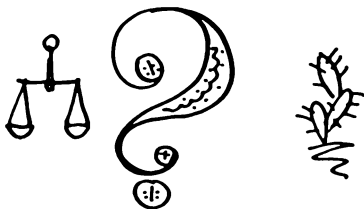

“Що, брехуне ти проклятий!
Капці хтів ти поховати?
Чи здурів, чи дуриш нас?
Зараз все признай для суду,
Бо як ні, то зараз буду
З шкури в тебе дерти пас!”

Бідний Касим стогне, оха,
Заїкаєсь та потроха,
Путаючись в купі слів,
Хоч безладно та нескладно.
Та тим більш для всіх принад-
но

Своє горе розповів.

Та чим більш він плакати хоче,
Тим сильніше люд регоче,
Аж тримаєсь за боки;
Лиш суддя мов чорна хмара:
“Брехо, жде на тебе кара
Справедливої руки!”

**“Хоч ти крутиш і циганиш,
Але нас не отуманиш!
Ну-ко, зараз нас провадь,
Де ті капці поховав ти!
Та як в тім не буде правди, —
Будеш тяжко відбувать!”**

**Тут зайшла маленька хрія:
Як старого чародія
Аж до цвинтаря дігнать?
Чи йому розпутать ноги,
Чи тягнути край дороги,
Чи для нього віз найнять?**

**Бачте, вірять мусулмани,
Що як лиш на землю стане
Чарівник, то дідьчих сил
Набереться, напоганить,
Всіх одурить, отуманить,
Щезне, полетить без крил.**

Та на те найшлася рада.
“В міх його!” кричить громада.
Вперли Касима в мішок,
Зав'язали чуб до речі,
Два драби взяли на плечі
Просиливши на дрючок.

Як колись із Галааду
Добрий кетях винограду
Два Жидове взявшись враз
На дрючку несли під гору
До жидівського табору
До Мойсея на показ, —

Так у місі на дрючині
Абу Касим бідний нині
На кладозище чвалав,
А за ним суддя престрогий,
А довкола люд премногий,
Мов рухливий, пестрий слав.

Та ось збилися тісніще.
Стражник мовить: "Ось це місце!"

А суддя: "Розпутать міх!"
Виліз Абу Касим з міха,
Та слаба йому потіха
Серед тих людей усіх.

Мусів місце показати;
Зараз, кинулись копати, —
Живо капці віднайшли;
Втішились мабуть капцюги
З пана свого наруги,
Тай що їм не гнить в землі.

Абу Касим мов розбитий:
Сумовитий, не сердитий
На ті капці кинув зір.
Ну, програв остатню пробу!
Вже тепер лягай до гробу,
Але капцям більш не вір!

Ой зідхнув бідак, похнюпивсь
 Тимчасом суддя насупивсь
 І до Касима мовля:
 “Святотате! Тле мерзенна!
 Твоїм ділом осквернена
 Ця посвячена земля!

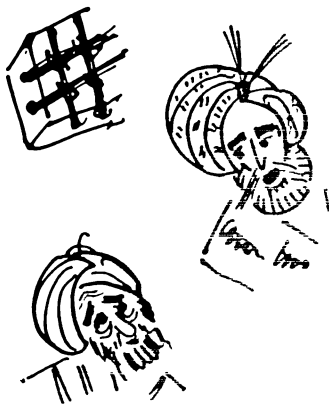
“Варт би ти на паль за тее!
 Та щоб місце це святеє
 Смертний присуд не сквер-
 нив, —

Облегши свої калити:
 П'ятьсот п'ястрів заплатити
 Мусиш так, як завинив.

“Триста п'ястрів на св'ятині,
 Сто мені за труди нині,
 Вартовому п'ядесять,
 Решту на весь люд цей чес-
 ний!”

“Ось присуд тобі чудесний!” —
 Всі присутні верещать.

Абу Касим на коліна!
“Пане, це ж моя руїна!
Де ж ті гроші я візьму?”
Та суддя рік по хвилині:
“Як не зложиш їх ще нині,
Помандруеш у тюрму!”

ІХ.

ЯК АБУ СВОЇМИ КАПЦЯМИ
ЗРОБИВ РЕВОЛЮЦІЮ
В БАГДАД

Як часом у темній пуші
Блуд кого візьметься злющий,
Помотає всі стежки, —
Чоловік у дикім страху
Там і сям біжить без шляху
Мов овечка навпрошки. —

Коли гонить вовк лапастий, —
І чим більше він попасти
Силується правий шлях,
Тим густіше оболока,
Світ йому краде з-під ока,
Щоб в знесилі він поляг, —

Так і Касим бідолаха,
Видно — волею Аллаха,
Що скупар був світовий,
Через капці ті суціги
У такі впав рештабіги,
Що хоч сядь та вовком вий.

І хоч більш він силкувався,
Наче в сіті в'юн звивався,
Щоб їх збутись на кінець,
Тим впертіш вони вертались,
За полу його хватались,
Мов заклятий в казці мрець.

Ось тепер, як ті шкрабища
Зо святого кладовища
З-під землі злий дух відгриб,
Як ще Касиму в додатку
Стоп'ястрівок видер п'ятку —
Геть весь скарб його, весь
хліб, —

То сердега вже не плакав,
І не охав, не балакав,
І не торгав бороди,
Лиш сидів, неначе змитий,
Мов мертвець, рядном укритий,
Щоб не знає вже біди.

Так без мови і без руху
І без болю, мов без духу
Довго, довго він сидів;
В хаті пусто, голі стіни,
Та він вперто, без відміни
Все на капці лиш глядів.

Капці ж клятїї, безбожні,
Мов пани які вельможні
Знай пишались перед ним —
Повні глини і каміння.
Мов небожі сотворіння
Видом пуджали грізним.

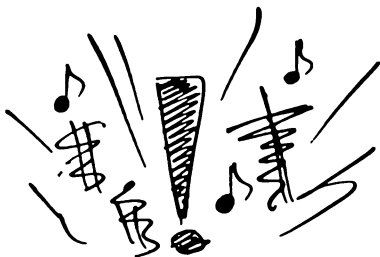
Абу Касим стуманілий
Чув, як капці гомоніли
Ось таку до нього річ:
“Дурню! Нас ти відцурався!
В п'ястрах, скарбах ти кохався!
Де ж тепер ті п'ястри? Прічі!

“Де олійок твій рожевий?
 Де котел є твій спіжевий,
 Що в нім гроші ти дусив?
 Ну, за чим ти бігав, тюпав?
 Зуб судьби усе те схрупав,
 Тільки нас не розкусив.

“Ми одні, чи чуєш, друже,
 Так тобі все вірні дуже,
 Як ти сам був вірний нам.
 Стільки літ проживши спільно
 Вже розстатись нам не вільно
 На потіху ворогам’

“Що вони собі міркують?
 Най із тебе й з нас кепкують,
 Ти, старий, про те не дбай!
 Нас державсь, як був багатий,
 Нас до смерті мусиш мати,
 В нас ввійдеш і в Божий рай.”

Абу Касим стуманілий
Враз підскаочив мов здурілий,
Кинувсь бігти до дверей;
В руки голову сціпивши,
Вуха пальцями закривши
Простогнав він: "Боже крий!"

"Я дурію! Я дурію!
Двох думок злічить не вмію,
А промову капців чув!
Що вони від мене хочуть?
Чом життя моє лоточуть?
Щоб їм вік поганий був!"

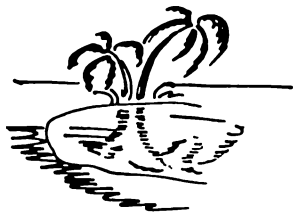
"Ні, не витерплю я з вами
Ані днини, ні години!
Сам їх вид мене уб'є!
Або сам втечу де'з хати,
Або мушу їх запахати
Так, що й чорт їх не знайде."

Так він душу облегшивши,
Міцно це постановивши
Ладитись в дорогу став:
Ноги вбуз, оперезався,
Плащ накинув, геть зібрався,
Капці в міх запакував,

Чи снідавши що, чи з постом.
Кладкою чи може мостом
Через Тігрис перебравсь,
І тоді вже шахом-махом
Не стежками ані шляхом
В чисте поле він попхавсь:

Ходить, лазить, життям ва-
жить,
А тут зверху сонце пражить,
Мов наняте для біди;
Абу Касим сохне, в'яне, —
То присяде, то знов встане,
Та пищить: — “води! води!”

Втім — чи чорт оце чарує,
Чи на правду вухо чує
Під землею: “буль, буль
буль,
Касим скуливсь, схопивсь ду-
хом
Тай побіг кудись за нюхом,
Наче біг він до цибуль.

Біг, біг, біг ще з пів години,
Аж ось дглянь: на дні долини
Невеличке озерце
Холодочком подихає,
Мов від сонця в тінь ховає
Кришталевеє лице.

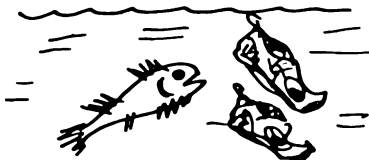
Сів наш Касим, покріпився,
І обмився і напився,
Свобідніше відідхнув,
Богу дяку дав сердечну,
Що в цю спеку безконечну
Хід його сюди звернув.

Спочивав тут добру хвилю
І таку чув пільгу милу,
Волю в серці і простір,
Мов уся біда від нині
Геть забігла в багна сині,
Щезла в темних зворах гір.

І в душі його старечій
Шибло враз: "Ану ж, до речі,
Моїм капцям місце тут?
Ця вода глибока таки,
В них тяжкії каміняки, —
Кину, буде їм капут!

"Адже тут де гляне око.
Як далеко і широко,
І душі людей нема!
Рибакі сюди не ходять,
Стражники сюди не бродять, —
Тут спокій, тиша сама!"

І не догго міркувавця,
 Капці добре розмахавця
 З міхом бух до озера!
 Навіть серце не здрігнулось,
 Прочуття не окликнулось
 В бідолашного старця!

Де там! Він ще рад-радісїкий
 Наче той коняка міський,
 Що на поле вирвавсь раз;
 Іже і фирка, сам не знає,
 Чи пасеться, чи гуляє,
 Чи хомут на вік отряс?

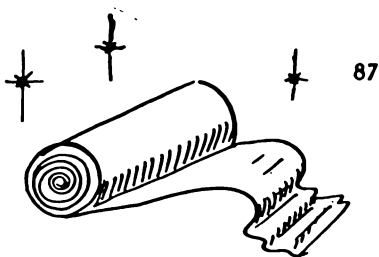
Так наш Касим відпочивши,
 Капці в озері втопивши
 Холодком вертав домів —
 А такий веселий, ручий,
 Наче скарб знайшов гадючий,
 Що й ціни сказать не вмів.

Йде — руками розкладає,
Усміхаєсь, щось гадає,
Навіть пробував співать.
“Ні, не зломить доля злюка!
Абу Касим крепка штука,
Буду з нею воювать!

“Хоч ти й як мене приперла
І гіркою перцю втерла
Через капні ті мені,
Та не думай, що я впаду!
Дам собі ще якось раду,
А не вступлюся, о ні!

“Дім продам — старий дом-
ще,
А про те він варт ще више
Як тих тисяч п'ястрів! Ну,
Тисяч п'ястрів, та ж це грош!
Ой, які ще я хороші
Торги з ними розпічну!

“Наплюю на всі олійки
(Тут нещасної олійки
Пригадавсь йому кінець),
Кинуся на шовк, тканини,
Одамашки, кармазини, —
Славний буду я купець!”

Повернувся до дому в нічку,
Не вечеряв, навіть свічку
Не світив, а спати ляг;
Спав спокійно, мов дитина,
Снів, що він малий хлопчина
Знай гуляє по полях.

Та як рано встав з постелі,
По ствоїй зирнув оселі —
Голо, пусто сумно скрізь! . . .
То аж згорбивсь і насовивсь,
Мов на лихо знов готовивсь,
Ждав на підступи якісь.

День минає й другий — тихо.
“Ну, значить минуло лихо!”
Абу Касим міркував;
І вже злегка, осторожно,
Чи де що здобуть не можна,
По базарі мишкував.

Як той пес, що в нього вуха
Й хвіст обтято, лячно нюха,
Все ховаєсь, по кутках.
Боком ходить, озираєсь,
Всього гострого лякаєсь —
Так засів під шкіру страх, —

Так наш Абу Касим бідний,
Мов заклятий, мов негідний,
Мов приبلуда, мов знайдух
Вулицями повз несміло, —
Горе так його присіло
Що прибило в ньому дух.

Та відсапавшись кряжтку,
Моя та квітка, що у літку
Вітер до землі пригне, —
Він почав знов підійматись,
І мцніти й простуватись,
Горе забувають страшне.

Аж оце одного рана
Чує: баба наче п'яна
Коло студні щось кричить.
По хвилині — дві, три. штири
Хором крик такий счинили,
Аж в ухах йому лящить.

Слуха Касим: що за диво?
Чень же не впилась так живо!
Тай тоді чого цей крик?
Чи напав на місто ворог?
Чи мечет розбив на порох?
Чи халіф де з міста зник?

Рад би знати, що там прецінь,
Але щось мов тьохка в серці:
“Стережись! Не пхай там ніс,
Де тебе ніхто не просить!
Вже коли бабами носить,
То жартує певно біс!”

Крик при студні дужчий, дуж-
чий . . .

Вже там тлум зібрав ся злю-
щий,

Вже ревуть — добра не жди!

Чути: “Зрада! Дідьчі штуки!

Дайте нам тих злюк у руки,

Що збавляють нас води!”

Касим тее зачуває,

Вийшов з хати тай питає:

“Люди добрі, що вам е?

Що за крик тут, що за ропіт?

Що з водою вам за клопіт?

Хто води вам не дає?”

“Гей, — говорить хтось з на-
роду, —

Вчора ще ми мали воду
З цієї студії як хрусталь,
А тепер — що за причина?
Хочби вам одна краплина!
Не тече, аж серцю жаль!

“Що ж нам всім тепер робити?
Чим нам мигнись, що нам пити,
Чим варити? Гвалт! Розбій!
Гей, біжім до магістрату,
Най на студню цю закладу
Нам порадить що, як стій!”

І вже з криком вулицями
З дреколами й палицями
Йде збунтований той тлум:
Тут зідхання, онде сльози,
Там прокляття і погрози.
Галас, крик і рев і шум.

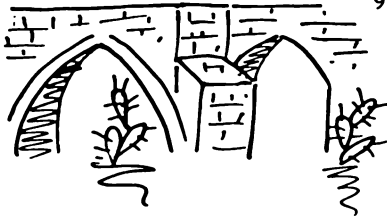

Ба, чим ближче до комуни.*)
З-права, зліва, збоку суне
Все нова й нова юрба:
Водоноси з коновками,
То прачки йдуть з праника-
ми—
Всіх одна жене журба.

Пляц широкий заповнили,
Заверли всі враз, завили:
“Гвалт! Води води, води!
Хто нам воду вкрав із студні?
Кляті вороги облудні!
Дайте но нам їх сюди!”

Страх пішов по всім Багдаді!
Вже й життю пани не раді
На засідання зійшлись.
“Воду красти що за повід?
Найпевніше водопровід
Попсувався десь колись.”

*) до громадського уряду.

І одні людей втишають
 Другі знов майстрів збирають
 Водопровід розслідить.
 Не було це легке діло . . .
 Вже геть-геть повечоріло
 Без води пишчить. гудить.

Весь народ, тремтять всі власті,
 Бо тлум грозиться напасти
 На уряди, на склепи . . .
 Аж ось радість! Всі криниці
 Буль-буль-буль! Крізь руки з
 криці
 Трисли водяні стовпи.

“Як? Де? Звідки? Що за ди-
 во?”

Весь народ пита сквапливо, —
 Та ніхто не відповість.
 Лиш майстри, які ходили,
 Водопровід розслідили, —
 Можуть дати певну вість.

Величезний здви́г наро́ду,
Шо весь день чекав на во́ду,
Жде тепер на тих майстри́в.
“Ось налходять! Живо! Живо!
Говоріть, яке та́м диво?”
Тлум реве, немов здурі́в.

X.

ОСТАТНІЙ УДАР НА АБУ КАСИМА І ЙОГО ПОЄДНАННЯ З КАПЦЯМИ

Вечоріло, сутеніло . . .
Чи було яке' там діло
В Абу Касима, чи ні
Щось весь день було так нуд-
но,
Думать годі, спати трудно,
Прочуття якісь скрутні . .

То походить, то знов ляже,
То щось пише, то знов маже,
То чита святий Коран,
Та слова перед очима
Скачуть, кров у виски грима,
Мов о стіни б'є таран.

Прочувало серце лихо
Билось і квиліло тихо,
Мов голодне немовля,
Та холодний ум старечий
Невиразні тії речі
Дусить, питька, придавля.

Та нараз — всесильний Бо-
же! —

Що це все значити може?
Крик розлягся наче грім.
Голосів страшна громада
Репетує: "Зрада! Зрада!
Тут він! Тут! Його це дім!"

Абу Касим сее чує —
Вже не мислить, не міркує.
Похолов увесь як труп.
Серце вже йому сказало:
"Знов на тебе лихо впало!"
І вже жде скажених куп.

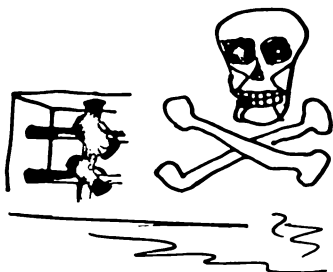
А на дворі люд лютує,
Ломить двері, репетує:
"Де він? Дайте нам до рук
Цього ката, водокрада!
Розтоптать його як гада!
Мало смерти! Мало мук!"

Абу Касим весь здрігнувся.
З оставпіня враз проснувся,
Ледво дишучи піднявсь.
Сил останніх добуває,
Проти люду вистунає,
І оттак до них озвавсь:

“Люди добрі, громадяни!
Що це за таке погане
Діло мав я учинить?”
Та юрба його запекла
Заглушила: “Згинь! До пекла
Йди чортам отак служить!”

І ручища вже тугенькі
Хап його мов у обценьки
В'яжуть, крутять, аж хрустять.
Сотня голосів гукає:
“Зараз смерть тебе чекає!
Гріх живцем тебе пустить!”

“Люди добрі, — плаче Касим —

Я ж безсильний, я ваш в'язень;
Бийте, вішайте мене!

Я вам вирватись не в силі, —
Та скажіть, сусіди милі:
Що зробив я так страшне?”

“Що зробив? Огидну зраду!
Ти хотів весь люд Багдаду
Спрагою на смерть вморить!
Ти заткав нам водопровід,
Ти був бунту й шуму повід!
Признаєш, чи хочеш крить?”

“Признаватись? Боже правий!
Ти мій свідок, ти ласкавий,
Ти невинність не скривдиш!”

“Що, невинність? — люд скрегоче, —

Він владать невинність хоче!
Ось ваш доказ! Погляди ж!”

Люд в тій хвилі проступився,
Хтось у хату протовпився
Мокрий, ззяблий, ледво ліз;
Оберемком, у охапці
Абу Касимові капці
Він постогнуючи ніс.

Серед хати їх придвигав,
Гепнув, аж весь дім заплигав,
В батька, матір так і гне:
Бий тебе суха ялиця!
Чи ж не гріх то? Чи годиться
Так морочити мене?

“Пане, тут гукають люди,
Що оце ваш мебель буде?
Я не знаю. Та коли
В водопровід їх увергли,
Всьому місту воду сперли, —
Гарний плід ви здобули.

“Знайте, наші люди штири
Мало смерти не пожили
В смерту лязячи діру;
їм на ліки і всю плату
Ви дасте, коханий тату,
Бо я шкіру з вас зідру.

“Знайте далі: щоб ті капці —
Кротъ за ногу вашій бабці! —
Із каналу там дістать,
Мусіли ми — на сумління! —
Водопроводу склепіння
На три лікті руйнувать!

“Що за це вам добру плату
Подиктують з магістрату —
Будьте певні, пане мій!
А тепер іше за працю,
Що приніс вам вашу цяцю,
Заплатіть мені якстій!”

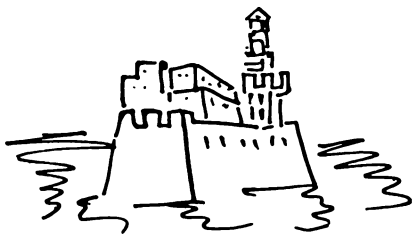
Абу Касим слів тих слухав,
 Наче чемерицю нюхав,
 Далі скрикнув: "Божий суд!
 Люди! На стіну не лізьте!
 Забийте мене, повісьте
 Без розмови зараз тут!

"Жить обридло! Надокучив
 Сам собі я й вас намучив . . .
 Видно Бог мене покляв.
 Най сповиниться суд тим ча-
 сом!"

Те сказавши Абу Касим
 Тяжко-важко заридав.

Втім народ заметушився,
 У дві лаві розступився,
 Ага*) в хату увійшов,
 А за ним грізнії мари:
 Поліцейських штири пари
 З кроком: "В ім'я права! Гов!"

*) комісар поліції.

“В ім'я права! Всі тут разом і
Хто між вами Абу Касим?”
Абу Касим мовить: “Я.”
“Маєш з нами без протесту
Йти до міського арешту —
Воля власти, не моя.”

Абу Касим похилився, —
Вже не плакав, не молився,
Знав, що тут йому капут.
Там у міській буцегарні
Дні йшли й ночі незурарні,
А він ждав тай ждав на суд.

А тим часом комісарі
То по штири, то по парі
В його домі так і сплять:
Урядують, оглядають,
Щось цінують, виглядають,
Риють, порпають, глядять.

Довго порались — та марно,
 А вкінці списали гарно,
 Що хотілось їм списать;
 Абу Касима з арешту
 Привели, аби цю решту
 Присуду йому сказать.

“В імені царя і Бога!
 Щоб був пострах і тривога
 На зломисленних усіх,
 Щоб всі проби зради й бунту
 Вирвать з коренем до шпунту,
 Зав'язать мов кицьку в міх —

“З огляду, що Абу Касим
 Вперто, злобно раз-за-разом
 Наш нарушував спокій,
 Врешті стримав водопровід,
 Тим до розруху дав повід,
 Страту касі містовій --

“Ми, правителі народу
За ті збитки, за ту шкоду
Ухвалили: у секвестр
Дім підсудного узяти,
Все що мав, сконфіскувати,
І вписати у реєстр.

“А що слідства урядові
Дібр рухомих в його домі
Ніякіських не знайшли
Окрім капців колосальних,
Що причиною фатальних
Всіх-пригод його були —

“То ми з огляду й надії
На літа його старії
Ухвалили записать:
Щоб знав наших ласк ехемпла
Без заплати такси й штемпля
Капці ті йому віддать.

“Присуд цей, то слово Боже.
Винуватець вправді може
Жалуватись до царя —
Та це будуть нам докори.
Знак зухвальства й непокори,
А за це не жди добра.

“Тож гляди, ти діду клятий!
Пробуй лиш апелювати,
Зараз у тюрму підеш.
А вже там тобі на пробу
Ми такого всиплем бобу,
Що й рішєнця не діждеш.”

Абу Касим аж здрігнувся,
В три погибелі зігнувся,
Руки к серцю приложив:
“Ай, панове! Золоті-сьте!
Все приймаю, хоч повісьте,
Бо на все я заслужив.

“А оце, що в своїй ласці
Віддали мені ви капці —
Це глибоко чую я!
О, бо добру я тюрму мав,
В пості й холодлі роздумав,
Що за скарб в них маю я.

“Бачте, був я зла катряга,
Безсердечний скупиндряга,
Від голодних дер я хліб,
Голих бідних пер в болото,
Лиш у срібло та у золото
Душу всю свою загріб.

Га Аллах благий та бистрий
Знать добра доглянув іскри
У душі моїй на дні;
Цими капцями мов міхом
Іскри ті роздув з успіхом
У могучії огні.

Все моє добро дочасне,
Все що я вважав за власне,
В тих огнях мов труск спалив,
Щоб хоч на старії літа
Вільно міг я в світ глядіти,
Всіх любив, його хвалив.

“Капці, скарбе мій великий!
Вами ж то нога Владики
В мою душ увійшла!
Вами Бог мене сліпого
Вивів з пітьми, із грузкого
Багновища злоби й зла!”

І до капців своїх бідних
Він припав немов до рідних,
Їх любовно цілував, —
Далі шнур розмотавши
І на плечі їх поклавши,
Добре знов їх прив'язав.

"Ось, панове, так від пині
 Аж до смертної години
 В місті буду я ходить —
 Жебраком та богомільним,
 Та від зла й покус всіх віль-
 ним.
 Буду капці ті носить."

Це сказавши покловився
 І помалу віддалився.
 "Одурів" — рекли пани.
 Серце трохи в них щеміло.
 "Ну ж халіф узнасть, в чім ді-
 ло?"
 З страхом думали вони.

Та впокоилися живо.
 Абу Қасим став правдиво
 Щирим, дійсним жебраком.
 Вулицями волочівся,
 Під мечетами *) молився,
 Тричі в Мекку **) йшов піш-
 ком.

Довго він прожив ще в Бозі,
Вмер'десь голий у берлозі, —
З кінцями його затім
По жebraцьки й поховали,
Споминали, величали —
Він турецьким став сьятим.

**) Мекка — місто в Арабії,
де знаходиться давня національна святина Арабів, а потім і всього мусульманського світа — Кааба (чорний камінь, що впав із неба). Хід до цього міста вважається заслугою і спасенним ділом для кожного магомеданця .

